BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA O‘QUVCHILARNING TANQIDIY FIKRLASH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Eshmurodova Asila Ahmad qizi
Termiz davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim yo’nalishi 2-bosqich talabasi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.22844572

Annotatsiya: Mazkur tezisda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari yoritiladi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Venn diagrammasi” va muammoli ta’lim metodlarining o‘quvchilar mustaqil fikrlashi, tahlil qilishi va xulosa chiqarishiga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, dars jarayonida interfaol metodlarni samarali qo‘llash bo‘yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: tanqidiy fikrlash, interfaol metodlar, boshlang‘ich ta’lim, mustaqil fikrlash, muammoli ta’lim, ijodiy topshiriqlar, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация:В данной работе рассматриваются педагогические возможности использования интерактивных методов для развития критического мышления у учащихся начальной школы. Анализируется влияние методов «мозгового штурма», «кластеризации», «диаграммы Венна» и проблемно-ориентированного обучения на самостоятельное мышление, анализ и формулирование выводов учащихся. Также даются практические рекомендации по эффективному использованию интерактивных методов в классе.

Ключевые слова: критическое мышление, интерактивные методы, начальное образование, самостоятельное мышление, проблемно-ориентированное обучение, творческие задания, педагогические технологии.

Abstract: This paper examines the pedagogical potential of using interactive methods to develop critical thinking in elementary school students. It analyzes the impact of brainstorming, clustering, Venn diagrams, and problem-based learning on students' independent thinking, analysis, and conclusion-formulation. Practical recommendations for the effective use of interactive methods in the classroom are also provided.

Keywords: critical thinking, interactive methods, primary education, independent thinking, problem-based learning, creative assignments, pedagogical technologies.

KIRISH

Bugungi ta’lim jarayonida o‘quvchidan faqat tayyor bilimlarni eslab qolish emas, balki mustaqil fikrlash, ma’lumotni tahlil qilish, savol berish va asoslangan xulosa chiqarish talab etilmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish keyingi ta’lim faoliyati uchun muhim poydevor yaratadi. Shu sababli darslarda o‘quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb etadigan interfaol metodlardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Venn diagrammasi”, muammoli ta’lim va guruhli ishlash kabi metodlar o‘quvchilarning fikrini erkin ifodalashi, turli qarashlarni taqqoslashi va mustaqil qaror qabul qilishiga yordam beradi. Mazkur tezisning maqsadi boshlang‘ich sinf darslarida interfaol metodlar orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlarini yoritishdan iborat.

Tanqidiy fikrlash — bu o‘quvchining ma’lumotni shunchaki qabul qilmasdan, uni tahlil qilish, taqqoslash, savol berish, dalillarni baholash va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatidir. Boshlang‘ich sinfda ushbu ko‘nikma o‘quvchilarning yoshiga mos sodda savollar, muammoli vaziyatlar va ijodiy topshiriqlar orqali rivojlantiriladi. Tanqidiy fikrlashning asosiy tarkibiy qismlariga kuzatish, tushunish, tahlil qilish, sabab-oqibatni aniqlash, fikrni asoslash va qaror qabul qilish kiradi. O‘quvchi matn yoki hodisa bilan ishlash jarayonida “Nima uchun?”, “Qanday qilib?”, “Boshqacha bo‘lishi mumkinmi?” kabi savollarga javob izlash orqali faol fikrlashga o‘rganadi. Bunday yondashuv uning mustaqilligi, ijodkorligi va o‘quv faoliyatidagi mas’uliyatini oshiradi. Demak, tanqidiy fikrlashni shakllantirish boshlang‘ich ta’limning muhim pedagogik vazifalaridan biridir.

Interfaol metodlar o‘quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga, o‘z fikrini erkin bildirishga va boshqalarning qarashlarini tinglashga undaydi. “Aqliy hujum” metodi orqali o‘quvchilar muayyan savol yoki muammo yuzasidan turli fikrlarni ilgari suradilar. “Klaster” usuli mavzu bo‘yicha tushunchalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashga yordam beradi. “Venn diagrammasi” esa ikki predmet, hodisa yoki fikrni taqqoslash va farqli jihatlarini ajratish imkonini yaratadi. Muammoli ta’lim metodida o‘quvchilarga tayyor javob berilmaydi, balki ular mustaqil izlanish orqali yechim topishga yo‘naltiriladi. Guruhli ishlash jarayonida o‘quvchilar hamkorlik qiladi, dalillar keltiradi va umumiy xulosaga keladi. Shu sababli interfaol metodlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tahliliy, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Boshlang‘ich sinf darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun o‘quvchilarga yoshiga mos, mazmunli va muammoli topshiriqlar berish zarur. Masalan, o‘qish darsida matn qahramonining xatti-harakatini baholash, uning o‘rnida bo‘lganda qanday yo‘l tutishni tushuntirish yoki voqeani boshqacha yakunlashni taklif qilish mumkin. Matematika darslarida bir masalani turli usullar orqali yechish, javobni tekshirish va yechimni izohlash o‘quvchining mantiqiy fikrlashini kuchaytiradi. Tabiiy fanlarda kuzatish natijalarini taqqoslash, sabab-oqibatni aniqlash va taxmin ilgari surish samarali hisoblanadi. “Nima uchun?”, “Qanday dalil keltira olasiz?”, “Boshqa yechim mavjudmi?” kabi savollar o‘quvchini chuqurroq fikrlashga undaydi. Bunday topshiriqlar o‘quvchilarda mustaqillik, ijodkorlik, dalillash va asoslangan xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Interfaol metodlardan samarali foydalanish uchun, avvalo, sinfda erkin fikrlash va o‘zaro hurmatga asoslangan ta’limiy muhit yaratilishi kerak. O‘quvchi o‘z fikrini xato qilishdan qo‘rqmasdan bayon eta olishi, savol berishi va javobini izohlashi muhimdir. O‘qituvchi dars davomida tayyor xulosani aytishdan ko‘ra, yo‘naltiruvchi savollar orqali o‘quvchilarni mustaqil izlanishga undashi lozim. Topshiriqlar o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va individual imkoniyatlariga mos tuzilishi zarur. Guruhli ishlashda har bir o‘quvchiga aniq vazifa berilishi, faol va sust o‘quvchilar ishtiroki muvozanatli tashkil etilishi kerak. Shuningdek, interfaol metodlar dars maqsadiga mos tanlanib, faqat qiziqarli faoliyat sifatida emas, balki aniq pedagogik natijaga yo‘naltirilishi lozim. Bunday shartlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, hamkorlik qilishi va asoslangan qaror qabul qilishini rivojlantiradi.

XULOSA

Boshlang‘ich ta’limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o‘quvchilarning bilimlarni ongli o‘zlashtirishi, mustaqil qaror qabul qilishi va turli vaziyatlarga ijodiy yondashishi uchun muhim ahamiyatga ega. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlardan foydalanish dars jarayonini faollashtirib, o‘quvchilarda savol berish, taqqoslash, tahlil qilish, dalillash va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Venn diagrammasi”, muammoli ta’lim va guruhli ishlash metodlari o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini rivojlantirishda samarali vosita bo‘la oladi. Buning uchun o‘qituvchi dars maqsadiga mos topshiriqlarni tanlashi, o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olishi va erkin fikrlashga qulay muhit yaratishi zarur. Interfaol metodlar muntazam va maqsadli qo‘llanilganda ta’lim sifati oshadi, o‘quvchilarning darsga qiziqishi kuchayadi hamda mustaqil fikrlash qobiliyati

rivojlanadi. Shuning uchun boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari darslarda tayyor javob berishdan ko‘ra, o‘quvchini izlanishga, fikrini asoslashga va muammoning turli yechimlarini topishga yo‘naltirishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G‘affarova, T., Nurullayeva, Sh., Xaydarova, O. (2022). Boshlang‘ich ta’lim uchun didaktik materiallar. Toshkent: Innovatsiya-Ziyo. – 96 b.
2. Ibragimov, F., Farsaxonova, D. (2021). Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: Innovatsiya-Ziyo. – 196 b.
3. Ismoilova, S., Nurmanova, D. (2023). Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: NIF MSH. – 280 b.
4. Jabborova, O. M., Umarova, Z. A., Babaxodjayeva, L. B. (2021). Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. Toshkent: Malik Print Co.
5. Matchonov, S. (2022). Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: Bayoz. – 304 b.
6. To‘raqulov, X. A. (2021). Boshlang‘ich ta’lim metodologiyasi. Toshkent: Innovatsiya-Ziyo. – 228 b.